

Dansa med mig

Dansa
med mig

FATABUREN 2006

Dansa med mig

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2006

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2006
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Christina Westergren
Bildredaktör Birgit Brånvall
Omslag och grafisk form Lena Eklund
Omslagsbild foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtfuttfuttphotography.com
Baksidesbild ur boken (s. 193)
Bilder på för- och eftersättsblad foto Birgit Brånvall 2006 © Nordiska museet
Foto s. 2 Fotografi i Nordiska museets arkiv, fotograf ej känd

Tryckt hos Falth & Hässler, Värnamo 2006
ISSN 0348 971 X
ISBN 91 7108 506 8

Chester Whitmore, dansare och allkonstnär från Los Angeles framför Herrängs sedan länge nedlagda handelsbod. Foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtffuttffuttphotography.com.

»Du dansar bleka ungdom, sorgset låta din ukulele och din saxofon«

Herräng Dance Camp är världens idag i särklass största och mest omfattande läger med inriktning mot afroamerikanska danser från swingeran. Evenemanget går av stapeln varje sommar under fyra intensiva veckor i den lilla bruksorten Herräng i norra Roslagen. Lägret drivs sedan många år tillbaka av professionella svenska swingdansk kompaniet Harlem Hot Shots och besöks årligen av tusentals dansare från i stort sett hela världen.

Över Atlanten och till Herräng

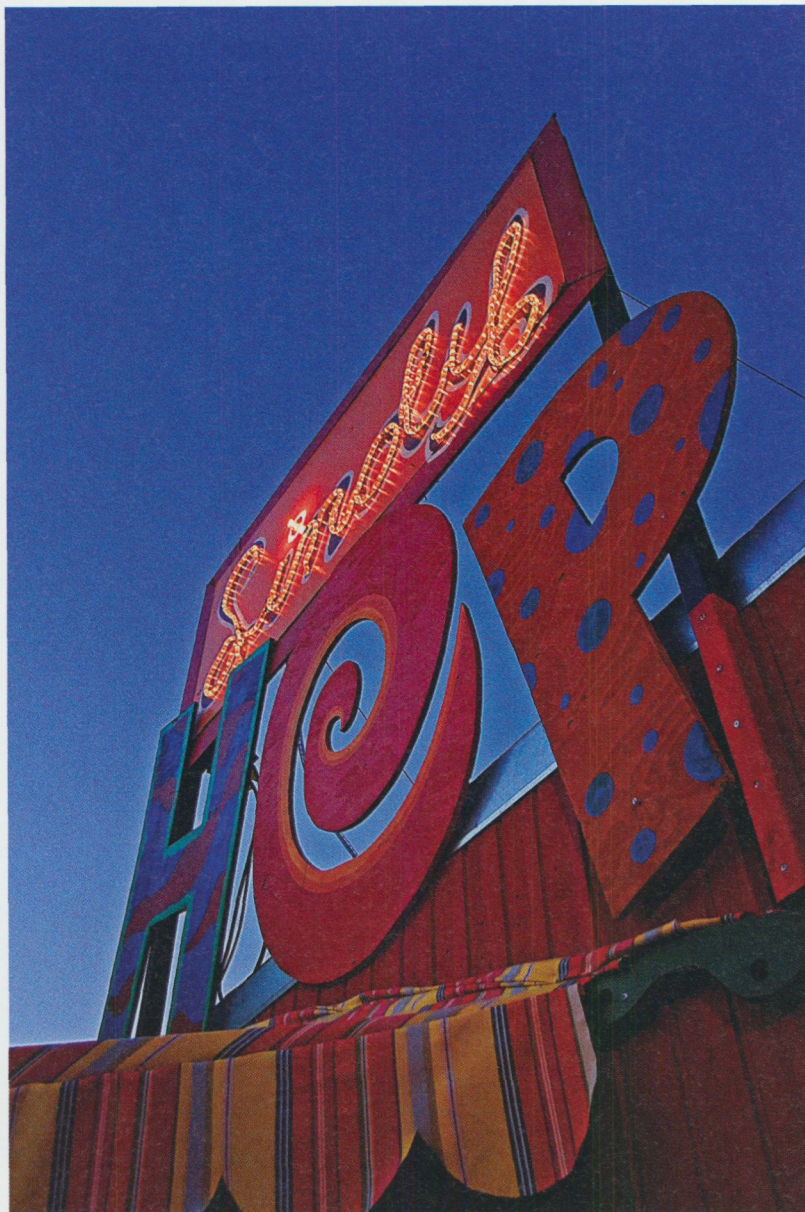
1969 lades driften vid Herrängs gruvor ned och en minst fyrahundraårig epok förpassades till det förflutna och det döda. På en vykortsbild tagen någon gång på femtiotalet av Elliord Mattsson från Spillersboda ser man fortfarande arbetare befolka krossverket och laven närmast Eknäsgruvan. Några av dem tittar rakt in i kameran och ser spörjande ut. Det är sommar och solen kastar kraftiga slagskuggor utmed de massiva tegel-

KARL LENNART WESTERLUND är sedan 1985 professionell dansare med exklusiv inriktning mot afroamerikanska swingdanser. Han är även historiker, skribent och arrangör.

byggnaderna. Arbetet som föder livet, familjen och bygden. En till synes sluten värld men ändå full av liv och vitalitet. Ett perforerat landskap med egen järnväg och egen hamn. Herräng före de sista hammarslagen och de sista malmtransporterna. Herräng före arbetslösheten och avfolkningens tid. Herräng före 1969.

Sommaren 1982 kom den amerikanske swingdansläraren John Clancy till Herräng tillsammans med sin hustru Kicki. Han hade blivit tillfrågad av några jitterbugentusiaster från Stockholm huruvida han ville komma till Sverige och undervisa under en vecka eller två. Han hade svarat ja och stod nu i långärmad skjorta och otidsenliga byxor i Herräng Folkets Hus och talade om dansfigurer, New York på fyrtioalet och sitt tidigare liv som stridspilot respektive grossist i glödlampor. John var drygt 70 år och kom att bli den förste transatlant som i modern tid introducerade ursprunglig amerikansk jitterbug i Sverige. När vistelsen var över åkte John och Kicki hem till sin våning i Hell's Kitchen på västra Manhattan nära Times Square. I Stockholm hade några proselyter observerat, registrerat och fått blodad tand, och i en tidningsartikel i *Upsala Nya Tidning* rubricerades evenemanget som »Äkta jitterbugg på läger i Herräng«.

John Clancy kom aldrig att återvända till Sverige och Herräng, men dansen han en gång introducerade på det på den tiden slutande biografgolvet i Folkets Hus blev såväl hemmastadd som bofast. Och den knappa skara som hörsammade den första kallelsen kom att bli embryot till den renässans som dansen lindy hop (jitterbug) skulle komma att få både i Sverige och i stora delar av världen i övrigt. Lindy hop, namngiven efter Charles Lindbergh och hans »hopp« över Atlanten 1927, hade i takt med swingmusikens frammarsch på 30-talet utvecklats till tidens »danse en vogue«.

New York – Paris
– Herräng. Foto
A. Jeremy P. Lawrence,
www.futtfuttfuttphtography.com.

Från början hade den dock, åtminstone av den breda amerikanska massan, ansetts alltför råbarkad och degenererande och därför knappast som ett rumsrent alternativ för Tom, Dick and Harry. Men i och med de vita storbandens genombrott vid mitten av decenniet kom också dansen att mer och mer uppnå social acceptans. I New York tog man gärna »the A-train uptown« för att froteras med gräddan av swingmusikens estradörer och exekutörer. Framförallt i det näst intill mytiska Harlem med dess integrerade och ickesegregerade nattliv kom många att finna konstformens absoluta brännpunkt. I en märklig kombination av svart, vitt, glitter och glamour skulle swingmusiken och swingdansen här hitta sina mest sanna och mest själfulla uttryck. På Savoy Ballroom, på Apollo Theatre och på Cotton Club. Storband, serena danshallar och »speak easys«. Depression, arbetslöshet och kommunala soppkök. Harlems breda avenyer badande i musik och vackra människor. Jazzeran.

Jazzens väg till folkhemmet

Artur Lundkvist beskrev en gång jazzmusiken som ett stycke vansinne, ett våldtäktsförsök och en glädjens konkurs. Till Sverige lär den enligt källorna ha kommit kring 1930 och till Herräng Folkets Hus drygt femtio år senare. »Jazzen ulkar och gråter som ett barn sittande ensamt på ett stort golv. Jazzen rusar flämtande upp som en hysterisk kvinna, skriker, biter, klöser, rasar och tuggar fradga om munnen. Jazzen kryper samman som en tjuv, kurar med axlarna och smyger tyst fram: revolvern färdig i handen.«

I Stockholms Auditorium kunde man i oktober 1933 sitta och lyssna till Louis Armstrong och hans Hot Harlem Boys. Gösta

Midnatt i Herräng: Skye Humphries från USA och Marie Nahnfeldt från Stockholm.
Foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtfuttfuttfotography.com.

Nystroem, från *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* utsänd recensent, bevistade premiären och kunde för sin tidnings räkning redovisa följande ur artikeln saxade intryck:

»Den rytmiska upphetsningen grep hr Armstrong ibland till vansinne, dock utan att gripa åhörarna i överväldigande grad. Lättjfull och slapp med blodsprängda ögon och svängande armar vrålade han in något obegripligt i mikrofonen, ruskade på sin flodhästlekamen och gestikulerade, krälade och råmade som en besatt. Då och då torkade han med den stora näsduken sitt feta svettiga ansikte som egentligen består av en stor tjutande mun, allt under det trummor, saxofoner och basuner bakom honom kämpade ursinnigt sinsemellan för att nå toppen på denna flämtande dårpippikonvulsion.«

Och på 40-talet, när swingdanserna sedan länge invaderat Nalen på Regeringsgatan i Stockholm, gick moraldebattens vågor höga på storstadsdrakarnas ledarsidor. I vimlet i Nalens stora sal hördes dessutom regelbundet pastor Hedlund förkunna Guds ord omgiven av tusenskönor och Lorangaläsk. Jazzens väg till folkhemmet var kantad av kulturkrockar och allsköns friktion. Det svenska kynnet hade utmanats av ett avgrunds- vrål med rötter långt utanför de nordiska räjongerna.

Dagen runt och natten

En dag på Herräng Dance Camp börjar vid pass åtta, nio eller kanske tio. Havregrynsgröt i ett blött tält eller amerikanska pannkakor i en fullpackad restaurang. Solsken, ösregn eller ing-

Edén Atencio, cykelmekaniker och dansprimadonna. Foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtfuttfutphotography.com.

et alls. Dansklasserna rullar igång under förmiddagen i Folkets Hus, i gymnastiksalen, på dansbanan och i de tre tälten som finns uppmonterade vid skolan. Angela Andrew från London, Taras Melnyk från Kiev eller Sing Lim från Singapore. Kanske är det i genomsnitt trettio personer i varje klass och kanske är det minst tio nationaliteter i var och en av dem. Det mesta av

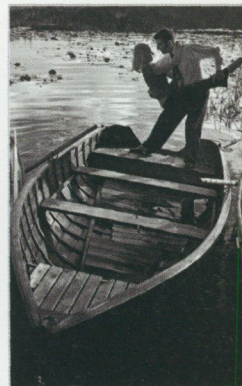
Den bleka ungdomen dansar och nationalskalden Karlfeldt torde gråta i sin himmel. I fokus Chris Lee, USA, Mohan Pakkurti, Indien och artikelförfattaren sittande på scenen i Herräng Folkets Hus. Foto A. Jeremy P. Lawrence www.futtfuttfuttfotography.com.

undervisning och kommunikation sker på engelska och svenska är sedan länge ett minoritetsspråk. Fyra timmars undervisning per dag och elev och med ett urval av världens förnämsta instruktörer inom genren. Vid sextiden serveras middag, vid sjutiden siesta fram till åtta och vid nio talkshow varvad med fakta och sanningar.

Vid tio öppnar kvällen med dans, drömmar och spontana möten. Allt centreras till Folkets Hus och den därtill anslutna dansbanan. På vindskontoret två trappor upp, där delar av lägre administration huserar, finns en byst av Hjalmar Branting, ett oljeporträtt av Per Albin Hansson och ett foto av Olof Palme. Och vägg i vägg ligger biografens projektorum med originalutrustning från 1953. Tarzan, King Kong och Anderssonskans Kalle i färg och i svartvitt. På dansgolvet snett nedanför blandas avsikter och intentioner med kostymer och klänningar. Klockan blir midnatt, blir ett, blir två. Vid tretiden brukar klimax uppnås och armar blandas med ben blandas med huvuden blandas med rytm. Lindy hop, boogie woogie eller balboa.

Dawn Hampton, född i en cirkusvagn 1929 och legendarisk vokaldiva i New Yorks nattliv på 60-talet, är mitt i vimlet och representerar kanske bättre än någon annan bilden av jazz, själva synintrycket av swing. Lite längre bort har det bildats en cirkel och unga par går in, ett efter ett, och improviserar fritt kring basgångar och melodislingor. Lady be Good och One o' clock Jump. Genom vikkfönstren på långsidorna av lokalen strilar gryningsljuset redan in och blandas med strålkastare och dekorativa rovslingor. Mörkret är på väg att bli morgon. I Herräng Folkets Hus fortsätter dock allt oberoende av traditionell dygnsrytm. Natt eller dag, morgon eller kväll. 672 timmar i ett sträck. Fyra veckor. I juli. I avfolkningsbygden Herräng i norra Roslagen.

Taina och Simon i aktern på den läckande ekan. Foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtftuttftutphoto-graphy.com.

Frankie från Harlem

Frank Manning föddes i södra USA 1914 och är swingvärldens oomstridde ikon och portalfigur. 1917 flyttade han med sin mamma till New York och 126:e gatan i Harlem, nära Lenox Avenue. Tio år senare började han enligt egen uppgift att dansa och fortfarande minns han tydligt sin mammas första kommentar kring ämnet: »You'll never become a dancer because you're too stiff!« Stel eller inte, när swingboomen kom i mitten av 30-talet hade Frankie etablerat sig som den ledande dansaren i Harlems vid den tiden mest omtalade swingdans-trupp, Whitey's Lindy Hoppers. Kompaniet, administrerat av den före detta boxaren och förstavärldskrigsveteranen Herbert White, var baserat på och kring Savoy Ballroom i Harlem men hade hela världen som sitt arbetsfält.

I slutet av 1941 arbetade delar av gruppen på Club de Liza i Rio de Janeiro när det kejsarliga Japan oväntat anföll den amerikanska stillahavsflottan vid Pearl Harbor. Några månader senare var den manliga delen av Whitey's Lindy Hoppers mer eller mindre obefintlig och ofta inkallad. 1947 var dock Frankie tillbaka och startade Harlem Congeroo Dancers tillsammans med tre andra dansare från insomnade Whitey's. Åtta år av relativ framgång följde men vid mitten av 50-talet hade underhållningspreferenserna förskjutits så långt att Congeroos fick kasta in handduken. Frankie sökte in vid posten, fick jobb och stannade fram till pensioneringen i mitten av 80-talet.

Efter några år av lugn och stillhet började så telefonen hemma i Queens att ringa: från London, från Pasadena, från Stockholm. Sedan dess har ingen pension funnits och nu är han 91 år. Och varje sommar kommer han till Herräng tillsammans med sin son Chazz Young, 73 år och stepp lärare. De flyttar in hos

Mikael Sundell på Herrängsvägen 41 och stannar sedan hela månaden ut. Harlem och Herräng, Herräng och Harlem. Och en vacker dag sitter han väl där för gott på ljugarbänken utanför Kuggen och tittar ut över sedan länge övervuxna gruvhål och minns sedan länge försvunna amerikanska danshallar.

Frankie Manning, 91 år, och sonen Chazz Young, 73 år, i en traditionell Shim Sham Shimmy. Foto A. Jeremy P. Lawrence, www.futtfuttfottphotography.com.

Surrealism i sommarnatten

Onsdagar är blues night, torsdagar är kabaret och fredagar är temakvällar. Dessemellan och dessförinnan: orkestrar, klasser, föreläsningar, filmer och happenings. Men också: kaos, kalabalik och kallt vatten. Fyra veckor utan uppehåll och utan hemvand verklighet. Australiensare, schweizare och folk från andra sidan Atlanten. Tonåringar och gråhårsmän. Herräng är ålderslöst, förenklat och utan egentliga komplikationer: en välklädd doktor från New York dricker te med en ukrainska som för första gången rest utomlands, en ung ryss är på väg till marinan tillsammans med ett gäng tyskar från Hamburg och en blonderad fransyska som inte talar engelska försöker konversera en tjeck som glömt sin parlör i ett tält uppe vid fotbollsplanen. Det är om detta som Herräng handlar: möten, kontakter och sociala sammanhang. Mitt ute i världen och bortanför tid och rum. Den stilla svenska sommarnatten som lägger dimmor över vattnet och låter oss minnas, känna och vara. Som skalar bort krav, ansvar och konformitet. Som blottlägger och låter blottlägga. Många åker till lägret år efter år efter år. De räknas näst intill in bland inventarierna. Andra åker till lägret för att glömma eller för att minnas eller för att fira eller för att bara dansa.

Det sistnämnda skälet är nog trots allt det vanligaste. För mitt bland alla distraktioner finns dansen i sig själv med allt vad den har att ge i form av kropp eller själ. Det är ur den allt det andra emanerar och det är från den allt byggs. Förenklat, renat och avskalat. Dansen som fundament för simpliciteten och det bortglömda. Några gamla tegelstenar som ligger bortkastade vid ett stenbrott och några fåglar som flyger över en sumpig insjö. När hösten kommer finns inga spår av något dansläger och stillhe-

ten i bygden är total. Herräng Dance Camp som sommarnav för öst kontra väst, för kultur kontra natur, för fantasi kontra realitet. Herräng Dance Camp som surrealistisk spegelbild av verkligheten. Herräng efter 1982.

Juristen från Zürich och aktrisen från Sankt Gallen. Foto A. Jeremy P. Lawrence.
www.futtfuttftphotography.com.